

Список використаної літератури

1. Маркова, А. К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя. / А. К. Маркова, А. Я. Никонова // Вопросы психологии: Научный журнал. – 1987. – № 5. – С. 40-48.
2. Маркова, А. К. Психология труда учителя: книга для учителя // А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
3. Поляков А. С. Индивидуальный стиль профессиональной педагогической деятельности и факторы её эффективности в условиях перехода на новые образовательные стандарты : Дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.03 / Поляков Александр сергеевич. – Тверь, 2015. – 188 с.
4. Психология стилей человека [Текст] : хрестоматия / Гос. акад. наук, Рос. акад. образования; Перм. гос. гуманитарно-пед. ун-т ; сост. Б. А. Вяткин, М. Р. Щукин. - Москва ; Пермь : [б. и.], 2013. - 469 с.
5. Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підґрунтя самопроекування учителів / О. А. Ткаченко // Психологія: Реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с. – С. 272-277.
6. Ткаченко Е. А. Психологические факторы формирования стиля управленческого взаимодействия в профессиональном становлении педагога / Е. А. Ткаченко // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології: Матер. Міжнар. Наук. конф., присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С. Д. Максименка (17-18 грудня 2001р., м.Київ). – Т.4.- К.: Міленіум, 2002. – С. 358-362.

УДК 159.923:37.011.3-051

Удовиченко Д.М.

Професійні компетенції учителя як умова організації його виховної діяльності на засадах психолого-педагогічного проектування

Анотація. Дана стаття розглядає особливості професійних компетенцій вчителя як суб'єкта виховної взаємодії з учнем в контексті проблематики психолого-педагогічного проектування. У статті висвітлено результати експериментального дослідження очікувань учнів щодо професійних компетенцій вихователів, представлено показники рівня вихованості учнів як суб'єктів виховної ситуації та особливості їх стосунків з учителем.

Ключові слова: виховання, педагогічне проектування, проектування виховної діяльності, рівень вихованості, педагогічна взаємодія, професійні компетенції учителя.

Аннотация. Данная статья рассматривает особенности профессиональных компетенций учителя как субъекта воспитательного взаимодействия с учеником в контексте проблематики психолого-педагогического проектирования. В статье

отражены результаты экспериментального исследования ожиданий учащихся относительно профессиональных компетенций воспитателей, представлены показатели уровня воспитанности учащихся как субъектов воспитательной ситуации и особенности их отношений с учителем.

Ключевые слова: воспитание, педагогическое проектирование, проектирование воспитательной деятельности, уровень воспитанности, педагогическое взаимодействие, профессиональные компетенции учителя.

D.N. Udovichenko. Professional competence of the teacher as a condition of organization of his upbringing activity on the basis of psychological and pedagogical designing

Summary. This article examines the peculiarities of the professional competences of the teacher as a subject of upbringing interaction with the student in the context of the problems of psycho-pedagogical design. The article presents the results of the experimental study of pupils expectations regarding the professional competencies of the educators, the indicators of the level of parenting of pupils as subjects of the upbringing situation and the peculiarities of their relationship with the teacher are presented.

Keywords: Upbringing, pedagogical planning, planning of upbringing activity, level of upbringing student, pedagogical interaction, professional competences.

Постановка проблеми. Сучасна навчально-виховна система розбудовується у відповідності до основних положень Болонського процесу, у світі яких всі компоненти моделі майбутнього фахівця нинішнього століття об'єднуються в єдину функціональну систему якостей професіонала й особистості. Постає необхідність визначення і формування відповідних професійних компетенцій. Компетенція – базова властивість індивіда, що передбачає застосування знань, вмінь та навичок у якісно продуктивній діяльності, здатність успішно діяти на основі досвіду при вирішенні професійних задач, певним чином. У цьому контексті актуальною є проблема аналізу сучасних умов протікання педагогічного процесу, розуміння вимог до особистісних властивостей вчителя, які забезпечать ефективне виконання ним професійних дій у відповідності до визначених умов.

Завдання сучасного вчителя полягає не стільки в передачі знань, скільки в організації педагогічних впливів, які максимально сприятимуть розвитку особистості учня, входженню дитини в контекст сучасної культури становленню її яку суб'єкта і стратега власного життя. Іншими словами, особливого значення в підготовці майбутнього вчителя до професійної діяльності набуває формування компетенцій, які забезпечать можливість організовувати процес виховання учня.

Важливою умовою забезпечення ефективності виховного процесу є його педагогічне проектування. Педагогічне проектування є діяльністю, що здійснюється в умовах освітнього процесу і спрямовується на забезпечення виховного процесу та його розвиток. Проектування виховної діяльності вчителя повинне спрямовуватись на подолання монособ'єктного характеру виховання, за яким учень постає лише об'єктом педагогічного впливу, а виховна діяльність носить стандартизований характер, враховувати прагнення вихованця бути

почутим, зрозумілим. Проектування починається з всебічного і глибокого аналізу виховної роботи, її наявних результатів і визначення актуальних завдань, педагога на певний період життя з урахуванням можливостей їх виконання. У зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення чинників, що впливають на весь хід виховного процесу та його ефективність, зокрема, системи взаємовідносин між учителями та учнями, професійних якостей вчителя, які визначають характер цих взаємовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд виховного процесу в проектній парадигмі став уже традиційним для сучасної психології і педагогіки [2; 4; 5]. Проектування в даний час розглядається як найважливіша складова педагогічної діяльності, водночас, воно застосовується як її особливий вид, у тому числі для вирішення завдань гуманізації освіти.

Визнання важливої ролі учня як повноправного учасника виховного процесу висвітлено в дослідженнях присвячених взаємозв'язку і взаємовпливу виховання і міжособистісних відносин між вихователем і вихованцями. Серед різних контекстів досліджуваного явища для нас актуальними є: розробка концептуальних положень щодо розвитку моральних якостей особистості й культури міжособистісних стосунків (Ю. Азаров, А. Алексюк, О. Біда, І. Вахоцької, І. Гапійчук, Є. Головахи, В. Кременя, А. Кузьмінського, І. Підласого, Г. Шевченко); вивчення психолого-педагогічних основ взаємодії, здатної привести до запланованих змін у структурі особистості (І.Д. Бех, О.М. Кобернік, Л.В. Кондрашова, А.В. Мудрик); розгляд етапів становлення міжособистісних відносин і взаємодії між вчителем і учнями (С.Т. Шацький, А.С. Макаренко, Р.В. Соколов, Є.С. Волков, А.В. Хоменко); аналіз впливу особистісно-комунікативної компетентності на взаємостосунки людей; інтерактивний процес як цілеспрямована взаємодія і взаємовплив учасників педагогічного процесу (Г. Дегтярьова).

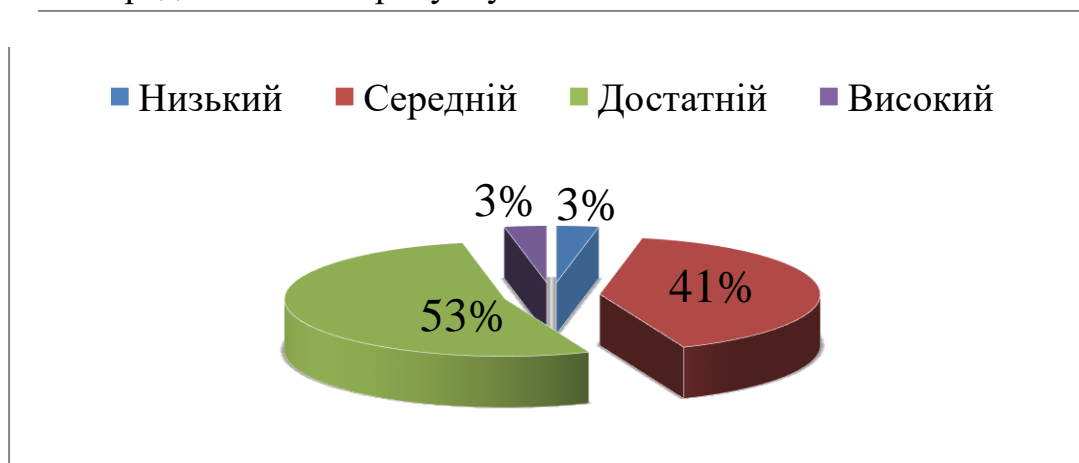
Аналіз літератури приводить до висновку, що інтерес науковців до проблеми організації впливу педагога на своїх вихованців, внутрішня структура суб'єкт-суб'єктних педагогічних відносин, що дозволяє ефективніше керувати процесом виховання не згасає і в наш час. Отже, актуальність проблеми, недостатня розробленість її в психологічній теорії, гостра практична потреба в гуманізації виховного процесу в усіх типах навчальних закладів зумовили вибір теми статті. **Мета статті** полягає в з'ясуванні професійних компетенцій педагога, як вагомих компонентів у структурі суб'єкт-суб'єктних відносин і педагогічної взаємодії вчителя та учня, що є необхідними для проектування і здійснення виховної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова виховного процесу, передбачає ряд етапів. Першим етапом є здійснення психолого-педагогічної діагностики, оскільки перед проектуванням виховного процесу необхідно отримати інформацію про кожного вихованця і про колектив класу в цілому. Саме така інформація є важливою для початку проектування, оскільки дає можливість окреслити основних суб'єктів виховного впливу, добрати виховні завдання, встановити найбільш оптимальні форми стилю керівництва виховним процесом,

з'ясувати вибір найбільш оптимальних форм, методів і засобів виховного процесу [3].

В нашому дослідженні з метою збереження його гуманістичної спрямованості саме учні виступали експертами щодо рис, притаманних ідеальному (бажаному) вихователю, людині, на думку якої вони будуть зважати, дії якої будуть наслідувати. В якості експертів на нашу думку доречним було запросити учнів, що мають середній, достатній і високий рівень вихованості. За для виявлення таких учнів було впроваджено методику Н.Капустіна і П.Третьякова [6].

В дослідженні взяли участь 32 учня 8 класу КЗШ № 51 міста Кривого Рогу. Результати представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Рівень вихованості учнів

Аналіз отриманих даних дозволяє констатувати, що низький рівень вихованості мають 3,1 % учнів, середній рівень – 40,7 % учнів, достатній рівень – 53,1 %; високий рівень – 3,1 % учнів.

Низький рівень вихованості характеризується слабким проявом позитивного, ще нестійкого досвіду поведінки, спостерігаються зриви, поведінка регулюється не внутрішньою потребою особистості, а зовнішніми вимогами, в основному вимогами старших та іншими зовнішніми стимулами і побудниками, саморегуляція і самоорганізація ситуативні, нечітко виражена психологічна готовність до спілкування і взаємодії.

Для середнього та достатнього рівня властиві стійка позитивна поведінка, наявність регуляції і саморегуляції, хоча активна громадська позиція ще не проявляється, деяке порушення цілісності особистісної характеристики, деяка потреба в практичній діяльності, усвідомлення необхідності в спілкуванні і взаємодії, наявність окремих комунікативних навичок.

Ознаками високого рівня вихованості є наявність стійкого і позитивного досвіду моральної поведінки, саморегуляція, поряд з прагненням до організації діяльності та поведінки інших осіб, прояв активної громадської позиції. Цей рівень характеризується сформованістю всіх компонентів в їх єдності, цілісністю особистісної характеристики, постійним прагненням до участі в практичній діяльності, стійкої психологічної установкою на спілкування і взаємодію, наявністю певних навичок.

З метою з'ясування суб'єктивної оцінки вихованцями відносин з вчителем було проведено анкетування «Стиль стосунків вчителів та учнів» [1]. В таблиці 1 представлено результати оцінки учнями різних рівнів вихованості їхніх стосунків з вчителями.

З таблиці видно, що більшість учнів, які мають середній, достатній і високий рівень вихованості розглядають свої стосунки з вихователем як добрі, а дехто як чудові. Це дає можливість сподіватись, що вони будуть неупередженими експертами. Крім того, було з'ясовано, що стиль стосунків вчителів з більшістю учнів гуманно-демократичний. Стиль стосунків між вчителями та учнями, що мають низький рівень вихованості потребують певної корекції, зокрема, більшою мірою, потребує удосконалення саме стиль поведінки вчителя.

Таблиця 1

Стиль стосунків вчителів та учнів

Рівень вихованості	Кількість учнів, %			
	Дуже погані стосунки	Погані стосунки	Добрі стосунки	Чудові стосунки
Низький	–	100	–	–
Середній	–	7,7	76,9	15,4
Достатній	–	5,9	41,2	52,9
Високий	–	–	100	–

Після того, як було обрано експертів, можна було перейти до методу експертних оцінок. Щоб окреслити образ ідеального вчителя, і виявити основні компетенції що є необхідними для здійснення проектування виховної діяльності учителя, було проведено опитування експертів з використанням анкети «Вчитель очима учнів» [1]. На основі отриманих даних можна стверджувати, що основними компетенціями вчителя, на які розраховують вихованці можна вважати наступні (в дужках вказана кількість учнів, які надали значення зазначеним компетенціям): розумний (75 %), шануючий своїх учнів (53 %), уважним, готовим допомогти, підтримати у скрутну хвилину (35 %), справедливим у вимогах (80 %), інтелігентним, освіченим (45 %), вміти доступно викласти матеріал (49 %), він умів знайти з учнями спільну мову (19 %), гарним, добрим (23 %), мати почуття гумором (40 %).

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що найбільш важливими компетенціями вихователя на думку самих вихованців слід вважати уміння бути справедливим у вимогах, вміння виявляти повагу, а також наявність інтелектуальних здібностей, інтелігентність, освіченість та комунікативних здібностей, що дозволять доступно викладати навчально-виховний матеріал. Використання обраних методик в педагогічній практиці вчителя-вихователя дозволить йому більш точно у відповідності до вимог наявної виховної ситуації проектувати взаємодію з учнями. Водночас,

усвідомлення вчителем специфіки діалогічного характеру виховної ситуації, очікувань з боку вихованців щодо його професійних компетенцій, впливатиме на характер особистісних смислових схем і утворень вихователя, їх трансформацію, що, в свою чергу, дозволить вчителю здійснювати самопроєктування [7], а значить сприятиме досягненню більш високого рівня професійного розвитку.

Список використаної літератури

1. Абраменко Л.М. Діагностичний інструментарій для експертного оцінювання професійних компетенцій та особистісних якостей педагогів: методичний збірник / Л.М. Абраменко // Відділ освіти, молоді та спорту Гуляйпільської райдержадміністрації – Гуляйполе, 2013. – 57с. – Режим доступу: <http://fil.ocvita.com.ua/psihologiya/2562/index.html>.

2. Безрукова В. Педагогика : Проективная педагогика / В. Безрукова ; – Екатеринбург. Деловая книга, 1996. – 342 с.

3. Бричок С. Б. Роль психолого-педагогічної діагностики у проєктуванні виховної діяльності педагога / С. Б. Бричок, О. М. Павелків // Інноватика у вихованні. 2015. – Вип. 1. – С. 103-111.

4. Киричук В. Управління розвитком особистості учня засобами педагогічного проєктування : монографія / В. Киричук – К. : Інформаційні системи, 2009. – 164 с.

5. Коберник О. Організація виховного процесу на засадах психолого-педагогічного проєктування / О. Коберник // Рідна школа. – 2004. – № 5. – С. 22-25.

6. Крыжко В. В., Павлютенков Е.М. Психология в практике менеджера образования – СПб: КАРО, 2001. – 304 с.

7. Ткаченко О.А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підґрунтя самопроєктування учителів / Ткаченко О.А. // Психологія: Реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с. – С. 272-277.

159.99

A.Yanchevskaya

Psychological characteristics of the effect of anxiety on the status of the student-psychologist in the group

Summary. This article presents a brief theoretical review of the literature on the issue of anxiety and its impact on the status of the student psychologist in the group. The results of the diagnostic study on the level of anxiety and status in the group are presented.

Keywords: juvenile age, anxiety, status, psychology students.

Г. Янчевська. Психологічні особливості впливу тривожності на статусне положення студента-психолога в групі